

Wstęp

Pełnomocnictwo jest instytucją prawną o ogromnej doniosłości praktycznej dla ułatwienia, zintensyfikowania i przyspieszenia obrotu prawnego. Przedstawicielstwo ustawowe umożliwia udział w obrocie osobom, które z jakichś prawnych powodów nie mogą osobiście ważnie dokonywać czynności prawnych. Współczesny obrót prawny, odznaczający się bogactwem form, dynamiką, szybkością, profesjonalizmem działań w sferze gospodarczej, wymaga natomiast różnych postaci prawnego zastępstwa jego uczestników, a zwłaszcza – odpowiednio ukształtowanego zastępstwa bezpośredniego w postaci pełnomocnictwa.

Niniejsza rozprawa jest kompleksowym, monograficznym opracowaniem prawnej problematyki pełnomocnictwa na tle prawa polskiego z uwzględnieniem – w niezbędnym zakresie – ewolucji instytucji pełnomocnictwa i jego ukształtowania w obcym ustawodawstwie. Liczne opracowania szczegółowe oraz obszernie studia komentarzowe i systemowe¹, poświęcone pełnomocnictwu w aspekcie prawa krajowego nie wypełniają bowiem całego obszaru badawczego, na którym wciąż pozostaje miejsce na opracowania o charakterze bardziej ogólnym².

W pracy podjęta została próba uporządkowania i oceny sposobów interpretacji kodeksowych przepisów o pełnomocnictwie oraz sformułowania własnych propozycji wykładni tych unormowań. Mimo bowiem niezmienności wspomnianych przepisów doktryna i orzecznictwo nieustannie rozwijają ich interpretację, uwzględniając nowe zjawiska w prak-

---

¹ Zob. np. M. Pazdan (w:) *System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. II, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 463 i n.; tenże (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, t. I, Warszawa 2008, s. 449 i n.

² Monografia J. Fabiana, *Pełnomocnictwo*, Warszawa 1963, powstała przed uchwaleniem kodeksu cywilnego.

tyce obrotu prawnego i pozakodeksowe unormowania pełnomocnictwa (zob. np. art. 17⁹ u.s.m., art. 184 i art. 333 k.s.h.).

Od uchwalenia kodeksu cywilnego przez prawie 40 lat przepisy o przedstawicielstwie nie były zmieniane. Nowelizacja z 2003 r.³ polegała na dodaniu unormowań prokury, pełnomocnictwa wyspecjalizowanego, dostępnego tylko dla przedsiębiorców podlegających wpisowi do rejestru przedsiębiorców, z zachowaniem niezmienionego brzmienia dotychczasowych przepisów działu VI tytułu IV księgi I kodeksu cywilnego, zatytułowanego „Przedstawicielstwo”. Podmiotowa i przedmiotowa odrębność prokury znalazła wyraz w redakcyjnym podziale działu VI tytułu IV księgi I kodeksu cywilnego na trzy rozdziały: „Przepisy ogólne”, „Pełnomocnictwo” i „Prokura”.

Do powyższego podziału przepisów o przedstawicielstwie na trzy jednostki redakcyjne nawiązuje bezpośrednio tytuł niniejszej pracy. Treść pracy obejmuje więc zasadniczo problematykę pełnomocnictwa, które – w odróżnieniu od wyspecjalizowanego pełnomocnictwa w postaci prokury – można by określić mianem powszechnego⁴. W dalszych rozważaniach jest ono jednak oznaczane podstawowym terminem ustawowym bez użytego wyżej dookreślenia.

Problematyka przedstawicielstwa ustawowego i prokury została uwzględniona tylko w zakresie niezbędnym dla pełnego opisu i analizy pełnomocnictwa⁵. Poza ramami pracy pozostało pełnomocnictwo w prawie prywatnym międzynarodowym⁶.

W rozprawie zastosowana została metoda analizy dogmatycznej z szerokim uwzględnieniem teorii prawa cywilnego i ogólnej teorii prawa. Podjęta została próba uporządkowania terminologii prawniczej, nie-

---

³ Ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 49, poz. 408).

⁴ Pojęciem pełnomocnictwa powszechnego (zwykłego) posługuje się również A. Herbert, *Mieszana reprezentacja łączna w spółce kapitałowej a zakres mocowania prokurenta*, Nowy Przegląd Notarialny 2004, nr 2, s. 45. Z kolei J. Grykiel, *Charakter prawny pełnomocników ustanowionych przez prokurenta*, Glosa 2007, nr 2, s. 82, proponuje termin „pełnomocnictwo cywilne”.

⁵ Z szerszych opracowań poświęconych prokurze zob. J. Grykiel, *Powstanie prokury*, Warszawa 2008, a na tle dawnego stanu prawnego – A. Rakower, *Pełnomocnicy handlowi*, Warszawa 1937; T. Siemiątkowski, *Prokura w spółkach prawa handlowego*, Warszawa 1999; M. Kasprzyk, *Prokura*, Kraków 1999. Odnośnie do przedstawicielstwa ustawowego zob. J. Wyrwisz, *Natura prawna przedstawicielstwa ustawowego*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 107, Prawo XXIX, Wrocław 1969.

⁶ Problematyka pełnomocnictwa w ujęciu prawa prywatnego międzynarodowego została przedstawiona w monografii J. Pazdan, *Pełnomocnictwo w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2003.

kiedy rozchwianej w piśmiennictwie i orzecznictwie. Całość dopełniają ograniczone postulaty *de lege ferenda*.

Konstrukcja opracowania opiera się na założeniu, że osią, wokół której koncentrują się poszczególne instytucje części ogólnej prawa cywilnego, jest stosunek prawny⁷. Schemat stosunku prawnego wyznacza płaszczyznę badawczą, na której możliwe jest precyzyjne określenie sytuacji prawnych poszczególnych podmiotów oraz istniejących i kształtujących się między nimi powiązań oraz zależności⁸.

W części pierwszej rozprawy („Pojęcie pełnomocnictwa”) pełnomocnictwo zostało syntetycznie opisane z punktu widzenia rozwoju prawa i nauki prawa w celu stworzenia szerokiej podstawy dla dalszych rozważań o pojęciu pełnomocnictwa oraz jego funkcjach, w tym zabezpieczenia wiarygodności. Sformułowana została podstawowa teza pracy, w myśl której pełnomocnictwo to stosunek prawny powstający na podstawie oświadczenia woli mocodawcy, którego treścią jest kompetencja pełnomocnika do działania w imieniu reprezentowanego i skorelowany z nią obowiązek reprezentowanego znoszenia skutków tego działania. Do koniecznych atrybutów zachowania pełnomocnika zaliczone zostało działanie z woli mocodawcy i w imieniu reprezentowanego, a do typowych, aczkolwiek niekoniecznych – dokonanie czynności prawnej, działanie w interesie reprezentowanego oraz działanie z woli reprezentowanego. Analiza pojęcia „pełnomocnictwo” i znamion zachowania pełnomocnika umożliwiła wszechstronne porównanie pełnomocnictwa z tzw. pełnomocnictwem biernym, pełnieniem funkcji posłańca, innymi postaciami zastępstwa oraz reprezentacją osób prawnych. Sytuacja osoby czynnej w lokalu przedsiębiorstwa (art. 97 k.c.) scharakteryzowana została za pomocą konstrukcji „umocowania przypisanego następczo”.

W części drugiej („Powstanie i rodzaje pełnomocnictwa”) przeanalizowane zostały charakter i treść czynności prawnej powodującej powstanie stosunku pełnomocnictwa. Celem rozważań było przede wszystkim uzyskanie odpowiedzi na pytanie, czy czynność prawna, wywołująca skutek w postaci powstania umocowania, obejmuje wyłącznie oświadczenie woli mocodawcy o udzieleniu pełnomocnictwa, czy także inne elementy,

⁷ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2007, s. V.

⁸ Pamiętać jednak należy, że „pojęcie stosunku prawnego, wybrane dla dogodności badawczej, nie wykluczy innych: będzie to przecie nie jedyne spojrzenie, i nie jedynie trafne, ale jedno z możliwych; będzie tylko pewną interpretacją życia prawnego” (F. Longchamps, *O pojęciu stosunku prawnego w prawie administracyjnym*, Acta Universitatis Wratislaviensis, Prawo XII, Wrocław 1964, s. 45).

a w szczególności – oświadczenie pełnomocnika o przyjęciu umocowania. Wykazana została możliwość i dopuszczalność kreowania pełnomocnictwa w trybie umowy. Ustalone również zostało, że udzielenie pełnomocnictwa jest czynnością prawną, która dla swej skuteczności wymaga złożenia przez mocodawcę oświadczenia woli pełnomocnikowi w taki sposób, aby mógł on zapoznać się z jego treścią. W końcowej części rozdziału wyróżnione zostały tzw. pełnomocnictwa atypowe, które co prawda nie są wyraźnie uregulowane w kodeksie cywilnym, lecz mogą być wyodrębnione obok ustawowo wyróżnionych typów pełnomocnictwa.

W części trzeciej („Wykonywanie umocowania”) znalazła się poszerzona charakterystyka umocowania. Należało również określić jego dopuszczalny zakres i odpowiedzieć na pytanie, czy umocowanie może obejmować zachowania inne aniżeli czynności prawne (oświadczenia woli). Analizie poddane zostały przesłanki skutecznego działania pełnomocnika. Przedmiotem badań stał się także charakter prawny potwierdzenia umowy zawartej przez rzekomego pełnomocnika (art. 103 k.c.). *De lege ferenda* zaproponowana została zmiana przepisu art. 103 k.c., która polegałaby na przyznaniu stronie umowy możliwości żądania jej wykonania przez rzekomego pełnomocnika. Omówiony został zakaz dokonywania przez pełnomocnika czynności prawnych „z samym sobą”. Przy okazji rozważań na temat zasad wykonywania umocowania łącznego (art. 107 k.c.) poruszony został, na przykładzie pełnomocnika spadkobierców dziedziczących spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, problem tzw. pełnomocnictwa wspólnego.

Część czwarta („Wygaśnięcie pełnomocnictwa”) poświęcona została przyczynom ustania pełnomocnictwa. Przedmiotem ustaleń stały się takie kwestie, jak skuteczne złożenie oświadczenia woli o odwołaniu pełnomocnictwa właściwej osobie, zasadność restrykcyjnej interpretacji przesłanek pełnomocnictwa nieodwołalnego i niegasnącego wskutek śmierci reprezentowanego lub pełnomocnika oraz zagadnienie dopuszczalności udzielenia pełnomocnictwa na wypadek śmierci (pełnomocnictwo *post mortem*). Dalsze rozważania objęły, oprócz charakterystyki zrzeczenia się umocowania, ocenę zasadności wyodrębnienia niezależnego zdarzenia cywilnoprawnego w postaci odrzucenia umocowania, które wywoływałoby skutki dalej idące niż zrzeczenie się umocowania. Należało bowiem wyjaśnić, czy dopuszczalne i możliwe jest działanie, którego podjęcie zapobiegłoby powstaniu w sferze prawnej pełnomocnika określonych w odrębnych przepisach obowiązków i ograniczeń, będących następstwem po-

wstania stosunku pełnomocnictwa, lecz nieobjętych treścią oświadczenia woli mocodawcy.

Pracę kończy ustalenie skutków ustania pełnomocnictwa, ze szczególnym uwzględnieniem charakteru prawnego roszczenia o wydanie poświadczanego odpisu dokumentu pełnomocnictwa (art. 102 k.c.) oraz przesłanek skuteczności czynności prawnej dokonanej po wygaśnięciu umocowania (art. 105 k.c.). W interpretacji art. 105 k.c. zastosowana została wcześniej wspomniana koncepcja umocowania przypisanego następczo.

***

Mojemu Promotorowi, Panu Profesorowi Mirosławowi Nazarowi, pragnę serdecznie podziękować za wszechstronną pomoc w przygotowaniu rozprawy. Bez inspiracji, cennych wskazówek i życzliwości Pana Profesora powstanie niniejszej pracy nie byłoby możliwe. Podziękowania składam również recenzentom: Panu Profesorowi Henrykowi Ciochowi i Panu Profesorowi Henrykowi Pietrzykowskiemu, za uwagi i sugestie, które pozwoliły nadać pracy ostateczny kształt.